

EEN SCHELDEBURCHT TE PETEGEM

Ingeplant op de linkeroever van een Scheldemeander, ligt te Wortegem-Petegem een middeleeuws site, 't Oud Kasteel genaamd, waarvan het historisch belang reeds door verscheidene auteurs aangeduid is. Het site bevindt zich op de westelijke uitloper van een dekzandrug langs de Schelde en wordt in verband gebracht met een trapeziumvormige gracht, die in de 17e eeuw gestoken werd (fig. 46). In 1972 begonnen M. Cappuyns en L. Duward te graven op het door deze gracht omsloten terrein waarop nog een gebouw staat dat eveneens uit de 17e eeuw dateert.

Parallel aan de gracht, legden zij hierbij goed bewaard gebleven funderingen van een 13e-eeuws kasteel bloot. Het betreft gedeelten van de zuidelijke weermuur met 3 uitspringende torens, alsook een stuk van de westelijke zijde, waarbij tot nu toe 1 toren werd ontgraven. Ten zuiden van het 17e-eeuws gebouw legden zij bovendien enkele oudere muren bloot, waarin veel herbruikt Romeins materiaal voorkwam. Het binnenplein van de burcht, thans nog grotendeels vrij terrein, bood bijgevolg de mogelijkheid om de oudere woonfasen van het site te onderzoeken. We trokken dan ook 3 sleuven van 3 m breedte haaks op de funderingen van de westelijke weermuur en bekwamen een doorsnede van 32 m (fig. 47 en 48).

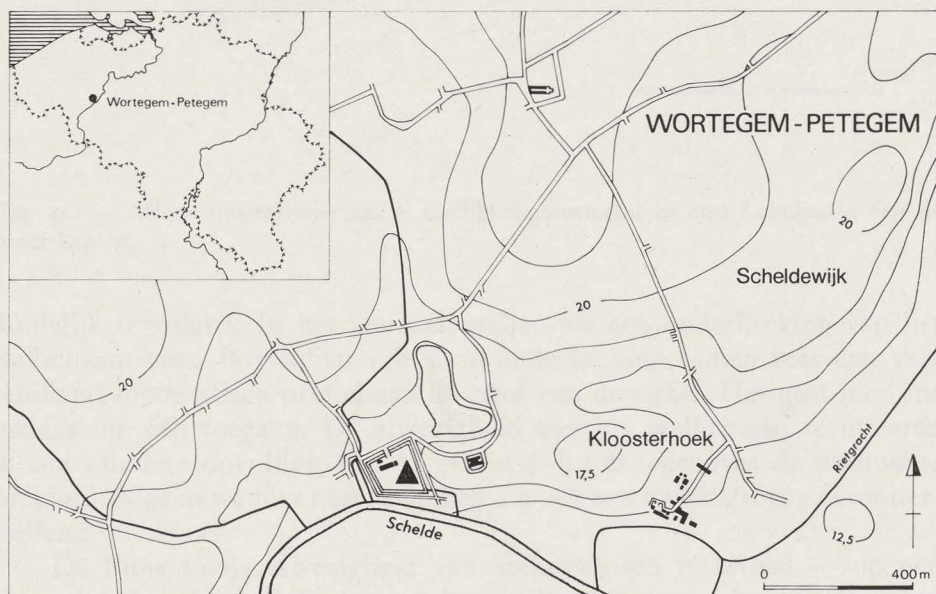

Fig. 46. — Situatiekaart.

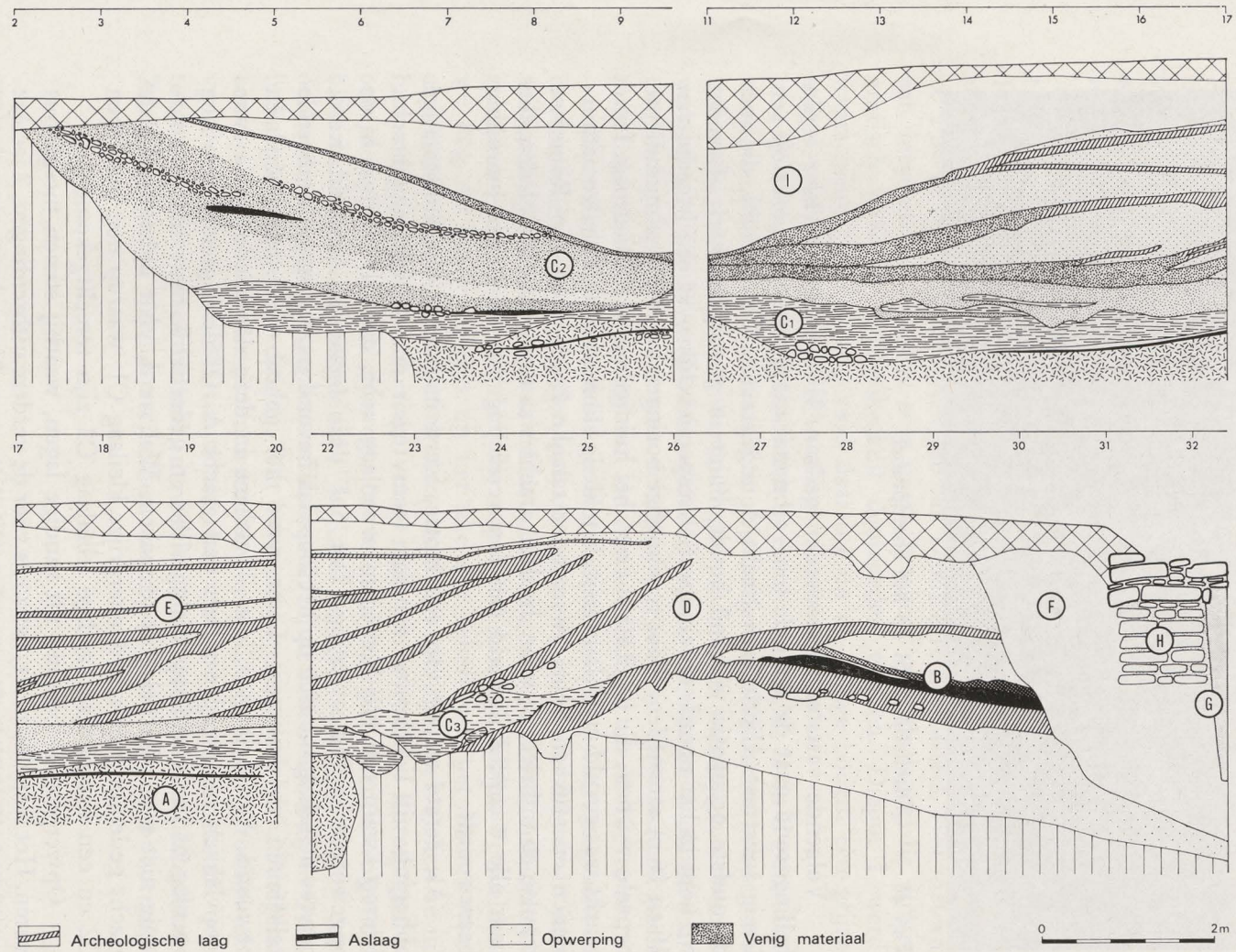

Fig. 47. — Zuidprofiel (Legende verklaard in de tekst).

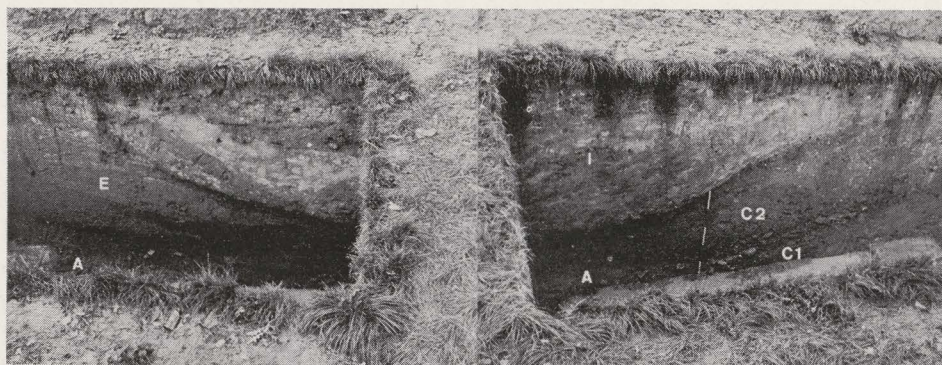

Fig. 48. — Gedeeltelijk zicht op het noordprofiel.

Volgende vaststellingen werden gedaan. Het oud oppervlak — een hellinggrond naar de Schelde toe — bestaat uit fijn zand afgezet op een lemig substraat. Hierin was gracht A uitgegraven. Deze gracht, die met de oudste occupatie verband houdt, buigt in grondplan sterk af, zodat we hem in het noord- en zuidprofiel respectievelijk over een breedte van 10 en 16 m aansneden. Door regelmatige boringen kon de maximumdiepte bepaald worden, die ca. 5,80 m t.o.v. het huidige maaiveld bedroeg. Deze gracht was gevuld met blauwgrijs, fijn kleilig slibmateriaal. Behalve natuurstenen en stukken hout, kwamen er talrijke fragmenten van Romeinse tegulae en imbrices in voor. In deze gracht was een aslaag afgegleden, die naar alle waarschijnlijkheid aan een vernieling van de oudste bewoning beantwoordt.

Als eerste aanleg van een motte, werd in fase B een kunstmatige ophoging uit lichtbruine zandige leem tegen de helling aangebracht. Hierop kwam een vrij homogene woonlaag voor, die zeer diffuus in de opgeworpen grond overging. Dat ook deze bewoning vernield werd, bewees de aslaag die zich op het loopvlak bevond en waarin o.a. verbrande kalkstenen voorkwamen. Later werd het geheel weer opgehoogd en bewoond. Van belang is, dat — althans in deze doorsnede — de twee loopvlakken niet verder reiken dan gracht A. Of deze gracht toen nog openlag of reeds volledig dichtgeslibd en gedeeltelijk opgevuld, is voorlopig niet met zekerheid uit te maken. Wel werd, vóór ophoging D, de gracht gedempt met een donkergrijze kleilaag C1, waarop nog puinlagen C2 en een bruingrijze zandige leemlaag C3 zijn terechtgekomen.

Opwerping D bestond uit zandige lagen, waarbij stenen meegestort waren. Het loopvlak heeft, net zoals voor de verdere uitbreidingen, 2 faciës : langs de helling licht humeus, terwijl de laag onderaan zelf venig wordt. Daar waar bij ophoging D het venig materiaal nog grijsbruin getint is,

wordt dit voor de bovenliggende lagen diep zwartbruin. De latere opwerpen E die tegen D aanleunden, breidden zich oostwaarts uit, maar lieten diepte I bestaan die droog bleef. Deze verschillende uitbreidingsfasen van de motte bestonden uit zandig en lemig materiaal, vermengd met stenen, afval van oudere woonlagen en stukken Romeinse tegulae en imbrices.

In de 13e eeuw werd dan de vrij grote funderingskuil F gestoken voor een spaarboog, die de weermuur fundeerde. Stiep G zat 2,20 m diep. Hiertegen bevond zich de fundering van boogkolom H, die de weergang schraagde. De kolom zelf was nog 50 cm in opstand en mat 1,40-1,50 × 1,50 m. In 1286 kocht Gwijde van Dampierre het kasteel. Wat meteen een interessante terminus ante quem betekent voor de lagen die stratigrafisch door de funderingskuil doorsneden worden. Diepte I werd waarschijnlijk pas later gevuld daar o.a. in de venige bodem een grijze scherf met gelobde rand (14e eeuw) voorkwam.

Wat het schervenmateriaal betreft dat in fasen B, C, D en E gevonden werd, overheerst in hoofdzaak het grijs aardewerk. Daarnaast vonden we een aantal roodbruin beschilderde Pingsdorfscherven, waarbij geometrische versieringsmotieven ontbraken, alsmede enkele fragmenten Andennenaar en bruingrijze scherven met schelpenverschraling. Het archeologisch materiaal dateert de aanleg van de motte voorlopig in de 11e eeuw.

Deze motte bevindt zich over een oudere bewoning waarvan gracht A en de aslaag die erin gegleden was, de enige elementen zijn die we dit jaar aansneden. Er werden slechts enkele scherven grof verschraald, reducerend gebakken aardewerk gevonden, die mogelijk Karolingisch zijn. Vermelden we nog dat reeds vroeger op het site een scherf van het Badorf-type aangetroffen werd. Hoe gering deze vondsten ook zijn, toch stellen ze in hun stratigrafische context de vraag naar een eventuele Karolingische oorsprong van 't Oud Kasteel. In verband hiermee dienen volgende historische gegevens aangeduid⁽²⁷⁾. Karel de Kale vaardigde in 864 een oorkonde uit *apud Pettingehem villa*, waarin hij de Sint-Baafsabdij te Gent in haar bezittingen bevestigde. Wat uiteraard betekent dat zich te Petegem een belangrijke Karolingische woonkern bevond. Nu is de parochiekerk van Petegem een Sint-Martinuskerk. Haar vroegere ligging is gekend: een tekst van 1145 situeert de kerk immers *in castello quod vocatur penteghium*. Zoals oorkonden verder vermelden, werd ze later met de bijhorende

(27) M. HOEBEKE, Gwijde van Dampierre schept orde te Petegem, *Hand. Geschied.- en Oudheidk. Kring Oudenaarde* XIII, 1964, 109-124; L. MILIS, Ename duizend jaar?, *Uit het rijke verleden van Ename* 974-1974, 1974, 11-13.

begraafplaats door de 13^e- eeuwse burcht omsloten. M. Cappuyns en L. Duward legden trouwens ten oosten van het binnenplein enkele graven bloot.

Houdt men rekening met deze elementen van historische en archeologische aard — het bestaan van een villa te Petegem, de aanwezigheid van de Sint-Martinuskerk in de onmiddellijke omgeving van gracht A die zelf onder een motte gelegen is, de vondst van een scherf van het Badorf-type — dan wordt het vermoeden dat het site inderdaad tot de Karolingische tijd teruggaat, wel ernstig gestaafd. Hopelijk zal het verder archeologisch onderzoek een definitief antwoord brengen⁽²⁸⁾.

D. CALLEBAUT

(28) Graag danken wij de Heer A. de la Croix d'Ogimont, eigenaar van het terrein, voor de bereidwilligheid waarmee hij toestemming gaf tot opgraven van het site, alsmede de Heren Professoren M. Hoebeke en L. Milis voor de historische informatie die zij ons in verband met 't Oud Kasteel verschaften.